2 भारतात ब्रिटीश सत्तेची स्थापना

इंग्रज - फ्रेंच युद्ध (कर्नाटक युद्ध)

युद्ध	कारणे	लढाई	तह
1746-48(1)	ऑस्ट्रीयाचा वारसा हक्क	सेंटथोमे	एक्स-ला-शापेल
1749-54(2)	भारतातील वारसा हक्क	अम्बर-अन्वरुद्दी खान (1749) **अम्बर-(अ x डु + चं + मु)** वुलवर-नसीरजंग (1750) **वुलवर-(न x डु + चं + मु)** त्रिचीनापल्ली (1753) **त्रिचीनापल्ली-(रा x डु+चं+मु)**	पाँडेचरी (गॉडव्ह्यू) अ = अन्वरुद्दी खान डु = डुप्ले न = नसीरजंग मु = मुजफ्फर जंग
1759-62(3)	युरोपातील सप्तवार्षिक युद्ध	तंजावर, वाँदीवॉश (22 जाने.1760)	पॅरीस

इंग्रज-बंगाल संघर्ष

- बंगालची पार्श्वभूमी (1651 - बंगाल किनारा, हुगळी वखार)
- सुभेदार आजीम उशाने जामीनदारी - 1668
- 1717 - फर्रखुसियार विशेष अधिकार

बंगालचे नवाब -

1) मुर्शिद कुलीखान (1717-27) -
   बंगालचा दिवाण ते नवाब - तकावी - इजारापद्धत
2) शुजाउद्दीन (1727-39) (मुर्शि-जावाई)
   ↓ मुलगा
3) सरफराजखान (1739-40)
   ↓ सरदार
4) अलीवर्दी खान (1740-56) -
   तटबंदी बांधण्यास विरोध, विशेषाधिकारचा उपयोग
   ↓ नातू (मुलीचा मुलगा)
5) सिराज उद्दौला (1756-57)
   ↓ सेनापती
6) मीर जाफर (1757-59)
   ↓ जावाई
7) मीर कासीम (1759-63)
   ↓ सासरा
8) मीर जाफर (1763-65)

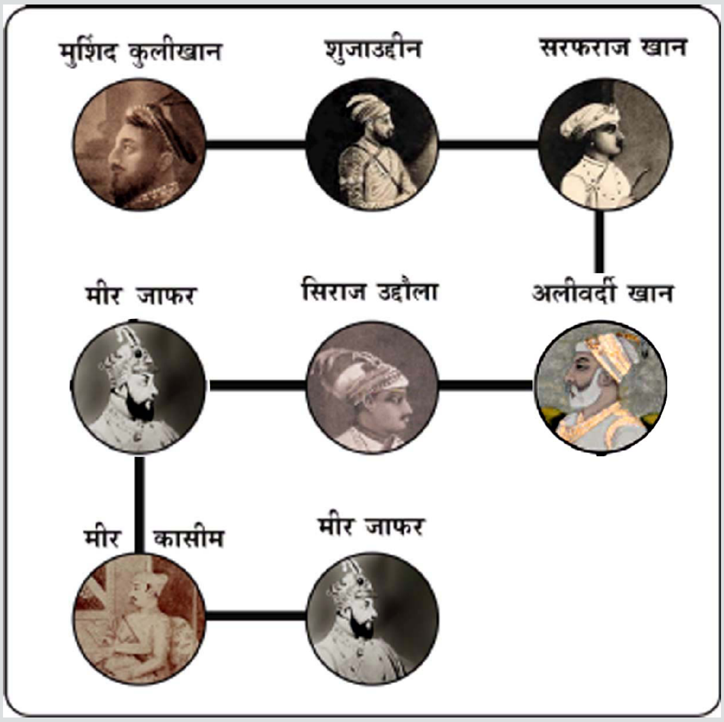

इंग्रज-म्हैसूर युद्ध

- एकूण 4 युद्ध झाले.
- दिल्ली - मुघल. दक्षिणेत - विजयनगर आणि बहामनी.
- 1565 - तालकोटचे युद्ध (विजयनगर आणि बहामनी) विजयनगरचे तुकडे.

विजयनगरचे साम्राज्य

- महमद तुघलकाच्या काळात दक्षिणेतील सरदारानी 1336 मध्ये विजयनगरचे राज्य स्थापन केले.
- कर्नाटकातील हंपीही राज्याची राजधानी होती.
- हरिहर हा पहिला राजा होता. तर बुक्काने राज्याचा विस्तार रामेश्वरपर्यंत केला.
- 1509 मध्ये विजयनगरचा राजा कृष्णदेवराय झाले.
- विजयवाडा, राजामहेंद्री हे प्रदेश यांनी जिंकून घेतले.
- अनेक ठिकाणी राममंदिर व विठ्ठलमंदिर उभारले.
- कृष्णदेवराय यांनी 'आमुक्तमाल्यदा' हा राजनितीविषयक ग्रंथ लिहला.
- विजयनगरचा शेवटचा राजा रामराय याचा अदिलशाही, कुतुबशाही, निजामशाही, बरीदशाही यांनी मिळून 1565 च्या तालकोटच्या लढाईत पराभव केला. विजयनगरचे राज्य संपुष्टात आले.

बहमनी साम्राज्य

- हसन गंगुने महमद तुघलकाचे वर्चस्व झुगारुन इ.स. 1347 मध्ये बहमनी राज्याची स्थापना केली.
- कर्नाटकातील गुलबर्गाही या राज्याची राजधानी होती.
- महमदगवान हा राज्याचा उत्तम वजीर व प्रशासक होता.
- याने जमीन महसूल सुधारणा करुन राज्याला आर्थिक स्थैर्य प्राप्त करुन दिले होते.
- सैनिकांना जहागिरी ऐवजी रोख पगार दिली.
- बिदर येथे अरबी व फारशी विद्याच्या अभ्यासासाठी मदरसा स्थापन केली.
- महमद गवान नंतर बहमणी साम्राज्याच्यात गटबाजी झाली.

बहमणी साम्राज्य →
- व-हाड - इमादशाही
- बिदर - बरीदशाही
- अहमदनगर - निजामशाही
- विजापूर - अदिलशाही
- गोवळकोंडा - कुतुबशाही

हैदर अली

जन्म - 1720

मृत्यू - 6 डिसेंबर 1782

नोकरी - हैदर अली कृष्णराज दुसरा याचा दिवाण नंदराजन याच्याकडे सैनिक म्हणून कार्य करत होता. परंतु कांही दिवसाने नंदराजन देवराज कृष्णराज दुसरा याला बाजुला करुन त्याने म्हैसुर संस्थानाची सत्ता काबीज केली.

पदग्रहण - 1761

पदग्रहण मिळण्यासाठी तयार झालेली परिस्थिती -
- पाणिपतची तिसरी लढाई
- इंग्रज-फ्रेंच संघर्ष

टीपु सुलतान

जन्म - 20 नोव्हेंबर 1750

मृत्यू - 4 मे 1799
(श्रीरंग पट्टनम)

आई - फातीमा फक्रुसिन्रा

वडील - हैदर अली

ओळख - म्हैसुरचा वाघ म्हणतात.
भारतातील भारतीय बनावटीचे पहिले क्षेपनास्त्र तयार केले.

फ्रेंचाशी जवळीक वाढल्याने इंग्रज विरोधी मत तयार झाले. स्वाभीमानाशी तडजोड न केल्याने थोडयाच दिवसात पराभवाला सामोरे जावे लागले. कारण भारतातील इतर संस्थानीकांनी इंग्रजांना सहकार्य केले होते.

इंग्रज - शीख

- 12 मिसल होती (राज्य). सुकरचाकियाचा प्रमुख महासिंगचा मुलगा रणजितसिंग. (1790 - दहा वर्षाचा असतांना)
- 1798 झामनशहाचे आक्रमण पण चिनाबमधील तोफा काढुन दिल्या म्हणुन राजा ही पदवी झामनशहाने रणजितसिंगाला दिली.
- 1806 - होळकराला मदत नाकारली. 1814 - नेपाळच्या राजाला मदत केली नाही. 1817 ला पेशव्याला मदत केली नाही.
- 1807 - लॉर्ड मिंटो ने संरक्षणात्मक करार करण्यासाठी दूत पाठवला (नेपोलियन भिती)
- 1809 - चा अमृतसर करार (25 एप्रिल). इंग्रज व शिख दोघातील सीमा सतलज.
- 1839 - रणजिंगाचा मृत्यू.
- कोहिनूर (शाहसूजा) - 1845-1846 कोहिनूर इंग्रजाकडे.

प्रथम इंगज-शीख युद्ध (1845-46)

- मुदळी, फिरोजशहा, भैरोवाल, अलीवाल येथे लढाया झाल्या. लालसिंग (फितुर), तेजसिंग (फितुर) पळून इंग्रजांकडे गेले.
- दलीपसिंगावर इंग्रजांचे नियंत्रण.

लाहोरचा तह (9 मार्च, 1846)

- सतलज नदीपलीकडील भाग इंग्रजांना मिळाला. ब्रिटिशांच्या परवानगीशिवाय युरोपियनांना प्रवेश नाही. पंजाबचा राजा दलिपसिंग, राणी जिंदाल, वजीर लालसिंग यांना पदमान्यता. लाहोरचा रेसिडंट् म्हणून हेन्री लॉरेन्स याला मान्यता.

दुसरे इंग्रज-शीख युद्ध (1848-49)

- तोफाची लढाई (फेब्रुवारी, 1849) - चिनाब नदीजवळ.
  (मोखनचंद, देवानचंद, हरिसिंग या कर्तबगारी सेनापतींचा मृत्यू.)
- 29 मार्च, 1849 पंजाबचे विलनीकरण केले. (डलहौसी)
- मार्च, 1853 दलीपसिंगने ख्रिश्चन धर्म स्वीकारला, राणी जिंदनचे नेपाळला पलायन. (1863 निधन, नाशिकला अत्यंसंस्कार)
- 1888 - राजा दलीपसिंगाने शिख धर्माचा स्वीकार केला. 23 ऑक्टोबर, 1893 निधन.

महाराजा रणजितसिंग (1780 - 1839)

- **ओळख -** शेर-ए-पंजाब / पंजाबचा सिंह.
- **राजा -** 12 एप्रिल, 1801
- **राजधानी -** लाहोर
- **वडील -** महासिंग
- **आई -** राजकौर
- **धर्म -** शीख
- **सेना -** शीख खालसा सेना.
- **मुले -** खडकसिंग, ईशरसिंग, शेरसिंग, काश्मिरासिंग, पेशौरासिंग, मुल्तानसिंग, दलीपसिंग

शिखांचे राजे

- **रणजितसिंग -** 1801-1839

↓

- **खडगसिंग -** 1839-1840 (दुबळा, मतिमंद, अफुचे वेसन)

↓

- **नौनिहालसिंग -** 1840 (किल्ल्याचे दार कोसळले)

↓

- **शेरसिंग -** 1841-43

↓

- **दलिपसिंग -** 1843-49

शिखांच्या प्रशासनातील गुण व दोष

गुण

- लष्कर युरोपियन पद्धतीचे होते.
- फौज-ए-खास
- पायलदल प्रमुख - जनरल वेन्चुरा
- घोडदल प्रमुख - अलार्ड
- परराष्ट्रमंत्री - अजीजुद्दीन
- जमादार - खुशालसिंग, तेजसिंग (डोगरा बंधू कश्मिर)

दोष

- अकार्यक्षम प्रशासन. (मर्जीतील अधिकाऱ्यांना पद)
- शीख प्रमुख पदावर नव्हते. (लालसिंग, तेजसिंग)
- सैनिकांचा पगार वेळेवर नव्हता.

इंग्रज-अफगाणिस्तान युद्ध

अ.क्र.	युद्ध	गव्हर्नर	वैशिष्ट्ये
1.	1838-1842	लॉर्ड ऑकलँड व लॉर्ड एलनबरो	नेतृत्व - जॉन किंग डिसेंबर 1841, अकबरखानशी करार, सप्टेंबर 1842 जनरल नॉट व पोलक यांनी अफगान जिंकले.
2.	1878-1880	लॉर्ड लिटन	रशियाच्या शक्तीला आळा घालण्यासाठी युद्ध. शेर अली सोबत करार x लईस वेली गंडकमचा करार. याकुमखाँ व इंग्रज.
3.	1919	लॉर्ड चेम्सफोर्ड	पंचदेह प्रकरणामुळे युद्ध झाले. (रशिया)

इंग्रज-ब्रह्मदेश युद्ध

इंग्रजांनी ब्रम्हदेशासोबत खालील कारणास्तव युध्द केले.

1. फ्रेंचाचा कायमचा बंदोबस्त करायचा होता.
2. पुर्व आशियात आपले वर्चस्व सिध्द करावयाचे होते.
3. ब्रम्हदेशातील टींबर मार्केटचा उपयोग करुन घ्यायचा होता.

अ.क्र.	युद्ध	गव्हर्नर	वैशिष्ट्ये
1.	1824-1828	लॉर्ड ॲमहर्स्ट	आराकन व तेनासरीम हा प्रदेश मिळाला.
2.	1852	लॉर्ड डलहौसी	पेगूप्रांत - टिंबर मिळाले (राजा - थरावदी)
3.	1885	लॉर्ड डफरीन	राजा-थिबा- संपूर्ण ब्रह्मदेशत ताब्यात. बॉम्बे वर्मा ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन स्थापना - 1885.